

Lubelskie Przedmieścia

Kalinowszczyzna (I)

Obecna dzielnica Kalinowszczyzna, ograniczona od południa rzekami: Bystrzycą i Czechówką, od zachodu ulicami: Bieruta, Podzamcze, Unicką i Lubartowską, a od północy i wschodu gruntami wsi Wólka, jest zlepkiem co najmniej kilku historycznych rejonów wywodzących się z dawnych wsi, folwarków, jurydyk i gruntów.

Historyczna jurydyka królewska Kalinowszczyzna, usytuowana była między dzisiejszymi ulicami: Bieruta od zachodu, Kalinowszczyzna od północy i rzekami: Czechówką i Bystrzycą od południa i wschodu. Jej centrum stanowił Słomiany Rynek. Teren ten nazywany był również Przedmieściem Lwowskim i Firlejowszczyzną.

W roku 1552 zajął Przedmieście Lwowskie Jędrzej Lassota. W latach 1602 i 1614 wzmiankowane są domki na Słomianym Rynku. Lokował tam swoich osadników Zbigniew Firlej, starosta lubelski. W XVII w. Słomiany Rynek wrócił do miasta jako jego własność. Później jest wzmiankowana oddzielnie jurydyka Kalinowszczyzna i Słomiany Rynek, stąd nie ma absolutnej pewności, czy były to dwie różne jurydyki, czy jedna. W XVIII wieku Kalinowszczyzna wymieniana już była jako Słomiany Rynek i obie nazwy były używane równolegle przez cały wiek XIX. Na planie miasta J. N. Łackiego występuje nazwa Kalinowszczyzna.

Nazwy ulic na przedmieściu Kalinowszczyzna pojawiają się dopiero na planie z roku 1914. Odczytujemy tam: Słomiany Rynek, Wiejska, Towarowa, Okólna, Augustiańska, Tatarska, Sierakowszczyzna, Białkowska Góra, Niska, Floriańska i Sienna.

W latach międzywojennych stan ulic i ich nazwy nie uległy zmianie.

Zabudowa Kalinowszczyzny historycznej wiązała się ściśle z siecią drożną, wiodącą od miasta do przeprawy i mostu na Bystrzycy. Drogi te, zamienione na ulice, przetrwały w swym pierwotnym przebiegu w liniach ulic: Kalinowszczyzny (bardzo zmodyfikowana) i Siennej oraz Białkowskiej Góry i Towarowej. Kiedy wytyczono Słomiany Rynek - nie wiadomo. Handel przedmiejski w sąsiedztwie przeprawy, a później mostu mógł się tam rozwijać od dawna. W XVIII w. starosta lubelski Mniszech, opierając się na przywileju królewskim, ustanowił na Kalinowszczyźnie jarmarki i targi.

Przetrwała zabudowa ulegała pożarom i zagładom wojennym. Po latach potopu w roku 1661 pozostało

tam około 50 domów, których wcześniej liczone półtora.

Jako jurydyka królewska, okresowo w posiadaniu prywatnym, między innymi Firlejów, przetrwała Kalinowszczyzna do roku 1791, to jest do likwidacji jurydyk królewskich i przeszła na własność miasta.

Najstarszymi zespołami architektonicznymi na Kalinowszczyźnie są kościoły i klasztory- poaugustiański i pofranciszkański. Pierwszy usytuowany na wysokiej skarpie z kościołem św. Agnieszki, pochodzi z lat 1646- 1698. Drugi stanął u stóp wzniesienia zwanego grodziskiem w latach 1626- 1693. Oba utrzymane są w typie tzw. renesansu lubelskiego, a ostatnio utraciły swój pierwotny charakter urbanistyczno-architektoniczny. Przestały być bowiem monumentalnymi dominantami wśród drobnej zabudowy podmiejskich domków i kamieniczek. Wśród masywu bloków i wieżowców zachowały jednak wdzięki swych porządkowych (sensie architektonicznym) form i malowniczych sylwet (szczególnie walory swe prezentuje zespół poaugustiański), który przyrównać można do cech zdobnego klejnotu dekorującego sztywną, prostą i monotonną szatę nowoczesnego osiedla mieszkaniowego.

Dawną zabudowę podmiejską Kalinowszczyzny reprezentującą nieliczne już domy z XIX wieku: ul. Kalinowszczyzna 17 i 19 (na Białkowskiej Górze), dom z 1878 r. przy ul. Tatarskiej 9a, dawny pałacyk rodziny Krauze, właścicieli młyna, z 1912 r. oraz domy w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła św. Agnieszki – Kalinowszczyzna 60 i Towarowa 1. Na uwagę zasługuje też kapliczka św. Floriana z 1852 r. stojąca niegdyś przy ul. Św. Floriana, a obecnie przy zbiegu nowej ulicy Dembowskiego z ul. Kalinowszczyzna. Ciekawym dokumentem historycznym jest kolumna z figurą NMP przed fasadą kościoła św. Agnieszki z napisem na cokole z roku 1873 upamiętniającym wyszosowanie tej ulicy przez Antoniego Pancera.

Na przełomie XIX wieku zlokalizowano na Kalinowszczyźnie kilka zakładów przemysłowych., przede wszystkim garbarnie. Zachodnie rejony zajęły cegielnie, z których jedna przetrwała do roku 1972. W ciągu minionych wieków były tu również cmentarze: żydowski na wzgórzu tzw. grodziska, przeniesiony na początku drugiej ćwierci XIX w. na tereny między Czwartkiem a Ponikwodą – otoczone murem przed rokiem 1839, prawosławny i unicki przy dzisiejszej ulicy Walecznych, róg Unickiej, rzymskokatolicki założony około roku 1930 wzdłuż tej samej ulicy, niegdyś na przeciwko kirkutu. Inny katolicki cmentarz zachował się na tyłach zespołu poaugustiańskiego. Założony został - jak wskazuje napis na żeliwnej tablicy wmurowanej w filar bramy, 9 stycznia 1868 roku - i przechowuje wśród starych drzew kilkanaście nagrobków z XIX w. i nieco więcej z pierwszej połowy XX w., wśród których na uwagę zasługuje nagrobek Emanuela i innych osób z rodziny Graffów, reprezentujący sztukę rzeźbiarską końca XIX stulecia.